

Корнієнко Василь Володимирович,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА «КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ» ЯК ПРОВІДНОГО ЕЛЕМЕНТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Створення, так званих, конвертаційних центрів (КЦ) та легалізація за їх допомогою грошових коштів або іншого майна, здобутого злочинним шляхом – є необхідною умовою існування та розвитку більшості кримінальних структур. Така злочинна діяльність не має національних кордонів. Постійно зростаюча інтегрованість світової банківської системи, відсутність міждержавних бар'єрів для переміщення капіталу сприяє спрощенню легалізації незаконно отриманих доходів та фінансуванню тероризму.

Незаконна діяльність КЦ (як сукупність легальних та фіктивних підприємницьких структур) і сам процес легалізації доходів від злочинної діяльності останнім часом достатньо повно були досліджені у працях окремих науковців (Лисенко В.В., Головіна В.П. та ін. [1, 2]). Тому уявляється, що не має потреби зайвий раз розглядати цей вид кримінальної діяльності у повному обсязі. У даному випадку для нас науковий інтерес представляє дослідження можливостей використання банківської установи у структурі центру по конвертації грошей, отриманих злочинним шляхом. Тим більше, що цей напрямок, на сьогодні, залишається недостатньо дослідженим. Варто сказати, що саме банк є необхідним та вузловим елементом, який включений у протиправну діяльність КЦ.

Легалізація злочинного капіталу за допомогою КЦ має за мету маскування справжнього джерела доходів та їх власника. Цей кримінальний

економічний цикл складається з декількох стадій, які можна умовно розділити на 1) генерування кримінального доходу; 2) їх легалізація; 3) використання (інтеграція) легалізованих кримінальних коштів.

Що стосується першої стадії, то особливо небезпечними видами кримінального бізнесу від яких генеруються доходи є незаконна торгівля зброєю, нафтою, іншими цінними або ж унікальними природними ресурсами та наркотиками. На другому етапі (власне, легалізації) як раз і задіяні КЦ. Вони створюються при комерційних банках за участю груп підприємств (різних форм власності), які можуть займатися реальною підприємницькою діяльністю, або ж бути фіктивними. Кожен «центр» має свій сегмент ринку та зорієнтований на різних клієнтів господарських (приватних) та державних структур. За відповідну винагороду (10 до 25 % прибутку від «тіньового» обігу) КЦ проводить деякі фінансово-господарчі операції із забезпечення відповідними документами, у результаті яких грошові кошти «відмиваються», тобто з одного боку отримують законне джерело походження, з іншого – маскують (приховують) сліди злочинної діяльності. Операції по переводу готівкових коштів у безготівковий, чи навпаки називаються конвертацією. Звідси і назва – конвертаційний центр.

На стадії безпосереднього «відмивання» гроші відмежовуються від незаконного джерела походження шляхом створення складних «шарів» фінансових трансакцій, зокрема, із застосуванням банківських рахунків фіктивних фірм та на підставних осіб. Метою є ускладнення моніторингу їх переміщення та надання анонімності. Цей процес також включає змішування законних та незаконних прибутків, використання низки бухгалтерської та фінансової документації на неіснуючі поставки та перекази на фіктивні фірми.

Створення КЦ – доволі прибутковий кримінальний бізнес. Проведене дослідження показало, що посадові особи банківської сфери часто самі виступають ініціаторами створення КЦ для проведення незаконних операцій по легалізації грошових коштів, і прихованням слідів від такої злочинної діяльності. На це вказують 90,7 % опитаних нами слідчих та оперативних

працівників із різних регіонів України¹. Але довести зв'язки банківського персоналу до незаконних операцій вдається дуже рідко. Причинами тому є недостатній рівень знань слідчих та оперативних працівників технології банківської діяльності, а також труднощі в одержанні будь-якої інформації від банку із-за всеохоплюючого характеру банківської таємниці.

Тому єдиним ефективним способом протидії легалізації злочинно отриманих доходів є виявлення фіктивних фірм у структурі конвертаційних центрів та припинення фінансування діяльності кримінальних структур терористичної спрямованості.

КЦ має свою структуру та учасників. Розподіл ролей між учасниками групи визначається загальними задумами учасників центру «конвертації». У структурі конвертаційного центру, виділяються: керівництво, диспетчер, дилери, юристи та особи, що здійснюють прикриття злочинної діяльності та заходи безпеки. Керівництво конвертаційних центрів здійснюють особи, які знайомі із порядком здійснення банківських розрахунків, веденням підприємницької діяльності та бухгалтерським обліком. Як правило, роль керівників КЦ, виконують посадові особи банківських установ. Управління діяльністю даної структури здійснюється через мережу «дилерів» і «диспетчера». Практично, безпосередня участь банківських установ у ланцюгу злочинного збагачення полягає у наступних діях по підготовці, скоєнні та прихованні злочинів:

- забезпечення зовнішньоекономічних контрактів фіктивних підприємницьких структур валютними коштами, легально отримуваними через уповноважені банки;

- використання кореспондентських лоро-рахунків з іноземними банками для перерахування іноземної валюти;

- переведення безготівкових коштів в готівку з використанням фіктивних фірм. Використовують наступні фінансові інструменти: рахунки фізичних осіб,

¹ Нами було опитано 127 слідчих та 103 оперативних працівників служби БЕЗ органів внутрішніх справ України в якості експертів у період 2009 - 2012 р.

система електронних розрахунків, вексельну форма розрахунків тощо.

Механізм злочинної діяльності КЦ забезпечується завдяки наступним безпосереднім діям працівників банку: а) пошук та складання угоди з іноземним банком про відкриття кореспондентських рахунків; б) відкриття поточних рахунків для фіктивного підприємства; в) отримання індивідуальних валютних ліцензій; г) забезпечення прикриття незаконних фінансових операцій за рахунками фіктивних фірм; д) відкриття запасних рахунків (поточних, дебетових, кредитових) фізичних осіб за підробленими документами; е) організація домовленостей з посадовими особами з контролюючих органів (наприклад, НБУ) [1, с. 27-30].

Далі провідна роль керівників банків у цій системі зводиться до безперебійного постачання фірм конвертаційного центру та його клієнтів готівковою грошовою масою, забезпечення захисту безготівкових грошових коштів на рахунках фіктивних фірм від раптового блокування з боку правоохоронних та наглядових органів. У цьому випадку банківській сфері допомагає існування інституту банківської таємниці. Також зберігати «таємницю» злочинної діяльності комерційним банкам дозволяє те, що вони є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Фактично, на банк покладено основні контрольні функції з перевірки пакету наданих підприємством та завірених реєстраційних документів для відкриття рахунків; перевірки наданих документів, що підтверджують здійснення зовнішньоекономічної діяльності (контракти, вантажно-митні декларації та інше). Тому злочинна змова керівників банківських установ з бізнес-структурами для здійснення технології злочинного збагачення у цьому напрямку може довгий час залишатися непоміченою правоохоронними органами.

Очевидно, що за умов вступу керівників банківських установ у злочинну змову з бізнес-структурами, технологія злочинного збагачення цього напрямку може мати довготривалий, системний характер та величезні масштаби протиправної діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Лысенко В.В. Фиктивные фирмы (криминалистический анализ) / В.В. Лысенко. – К.: Парламентское изд-во, 2002. – 112 с.
2. Протидія економічній злочинності / [П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика, Р.Л. Степанюк та ін.]. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 568 с.
3. Особливості розслідування злочинів, вчинених шляхом кредитно-фінансових операцій : практичний посібник / В. В. Марков, В. В. Корнієнко. – Х. : НікаНова, 2012. - 65 с.